

Yunus Emre (ks)

Yayınlanma Tarihi: 04.06.2023

Türk tasavvuf edebiyatının ve düşünce dünyasının önde gelen simalarından biri Yunus Emre'dir. Onun şiirlerinde ortaya koyduğu fikirler insanların tarih boyunca

düştükleri buhranlara ışık tutacak niteliktedir. Onun 13. yüzyılda ifade ettiği fikirler hala canlılığını ve tazeliğini korumaktadır. Bundan sonra da bu durum devam edecektir. Bu nedenle Yunus Emre'nin İslam tasavvufunun çerçevesinde ortaya koyduğu fikirler evrensel niteliktedir. Bunun da nedeni İslam tasavvufunun zaman ve mekana bağlı olmayıp ilahi kaynaklı olmasıdır. İslam tasavvufu **Dil'allah**'tır. Yani Allah Teâlâ'nın Gönlü'dür. Yunus Emre de bu Gönül Bahçesi'nde açan bir çiçektir.

Yunus Emre'nin tarihi kişiliği menkibelerle iç içe girmiştir. Uzun Firdevsî'nin yazdığı sanılan "Vilâyetnâme-i Hacı Bektâşi Velî" de şunlar yazılmaktadır:

"Yunus Sarıköy'de yaşayan, çiftçilikle geçinen fakir bir kişidir. Önce buğday almak üzere Karahöyük'e gider. Bir süre Hacı Bektâş-ı Velî'nin yanında kalır. Geri döneceği sırada buğday yerine Hacı Bektâş ona "nefes" vermeyi teklif eder. Fakat Yunus ısrar edince, kendisine dilediği kadar buğday verilerek gönderilir. Köyüne yaklaştığı esnada gafletinin farkına varan Yunus, buğdayın bir gün tükenip nefesin ise tükenmeyeceğini düşünerek tekrar tekkeye döner ve nasip ister. Durum Hacı Bektâş-ı Velî'ye arz edilince o, "Bundan sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik, varsın nasibini ondan alsın" der ve onu Tapduk Emre'ye gönderir. Yunus da, Tapduk Emre'nin yanına varıp durumu ona anlatır. Tapduk Emre halinin kendisine malum olduğunu, hizmet edip emek vermesi halinde nasibini alacağını söyler. Yunus kırk yıl boyunca, erenler meydanına eğrinin yakışmayacağı düşüncesiyle tekkeye sadece düzgün odun taşır.

Rum erenlerinin Tapduk Emre'nin tekkesinde büyük bir meclis kurdukları bir gün, mecliste Yunus Emre'yle birlikte, Yunus-ı Gûyende denilen başka bir Yunus daha bulunmaktadır. Tapduk Emre cezbeyle gelince Gûyende'ye, "Yunus, söyle!" der. Fakat Gûyende işitmez. Tapduk bu sözü üç defa tekrarladığı halde Yunus-ı Gûyende yine işitmez. Bu defa Yunus Emre'ye dönüp, "Yunus, vakit geldi, o hazinenin kilidini açtık, nasibini aldın, hünkârın nefesi yetişti, sen söyle!" der. Gönül açılan, gözlerinden perde kalkan Yunus, "şevk denizine düşüp" inci ve mücevher değerinde sözler söylemeye başlar."

Yunus Emre'nin Hayatı

Yunus Emre, Anadolu Selçukluları Devleti'nin Köseadağ savaşında Moğollara yenilerek çöküş dönemine girdiği ve Anadolu tarihinin en karışık dönemlerinden birinde dünyaya gelmiştir. Onun doğum tarihi ve doğduğu yer kesin olarak bilinmemekle birlikte, bazı rivayetlere göre Sakarya Sivrihisar çevresinde bir yerde 1238 yılında doğduğu söylenmektedir. Onun yaşadığı yıllar Anadolu Türklüğünün Moğol akımı ve yağmalarıyla, iç kavga ve çekişmelerle, siyasi otorite zayıflığıyla, kıtlık ve kuraklıkla perişan olduğu yıllardır. Ayrıca bu, çeşitli mezhep ve inançlar, batını ve mutezile görüşlerinin yoğun bir şekilde yayılmaya başladığı bir zamandır.

Böyle bir ortamda, Hacı Bektaş-ı Velî, Ahî Evrân gibi ilim ve irfan önderleriyle birlikte Yunus Emre, Allah sevgisini, aşk ve güzel ahlâkla ilgili düşüncelerini İslam tasavvufunu işleyerek yüceltmıştır. Yunus, bazı şiirlerinde, ilden ile yürüyüp dost sorduğunu, Urum'da, Şam'da kendisi gibi bir garip bulamadığını, âşık olup gurbet ilinde mecnûn gibi gezdiğini; Kayseri, Tebriz, Sivas, Maraş, Bağdat, Nahcivan, Şiraz şehirlerini ve bütün yukarı illeri (Azerbaycan'ı) dolaştıktan sonra Rum'da, yani Anadolu'da bir müddet kışlayıp baharda sılaya döndüğünü söylemektedir. Yunus'un seyahatlerinin sebepleri, bunların ne şekilde gerçekleştiği tam olarak bilinmese de, tarikatlar döneminde seyahat sufilerin hayatında nefis terbiyesinin önemli bir unsuruydu.

Yunus Emre'nin 1320 yılında 82 yaşında vefat ettiği Beyazıt devlet kütüphanesindeki bir yazmadan öğrenilmiştir. Bu bilgiden hareketle Yunus Emre'nin doğum tarihi olarak 1238 kabul edilmiştir.

Yunus Emre şiirlerinde adının "Yunus" olduğunu söyler. Şiirlerinde isminin önüne "Âşık, Bîçâre, Koca, Tapduklu, Miskin, Derviş" gibi sıfatlar da getirmektedir. Âşık manasına gelen "Emre" lakabıysa on bir şiirinde geçer.

Yûnus Emre şiirlerinde kendisini "şairler kocası", "bir âşık koca" diye niteleyerek uzun bir ömür sürdüğünü îmâ eder. Anadolu'nun pek çok yerinde ve Azerbaycan'da Yunus'a ait mezar ve makamlar mevcuttur. Bunlar Yunus'un seyahat ettiği yerlerdeki sohbetlere katıldığını, çok sevildiğini ve hatırasının yaşatıldığını gösterir. Muhtemelen bazı seyahatlerinde mürşidi Tapduk Emre ile beraber bulunduğundan destanî hayatları sevenlerinin tahayyülünde yaşamış ve yaşatılmıştır.

Anadolu'da Yunus'un mezarının bulunduğu söylenen yerler şunlardır: Eskişehir Sarıköy (şimdi Yunusemre köyü), Karaman, Aksaray Ortaköy, Bursa, Manisa Kula Emresultan köyü, Erzurum Dutçu (Düzcü) köyü, Isparta Keçiborlu, Afyon Sandıklı, Ankara Nallıhan Emresultan köyü, Ünye ve Sivas. Bunların yanında Azerbaycan'ın Gâh bölgesinde de bir makam mevcuttur. Bazı kaynaklarda Yunus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu belirtilmektedir.

Bu mezarların Yunus Emre'ye ait olduğu kesin olarak bilinmiyor. Bu konuda birçok tartışmalar yapılmıştır; ancak hem birden fazla Yunus'un olması, hem de çok sevilen kimi zatlar için gerçekte mezar olmayan "makam"ların ihdas edilmesinin sıkça görülen bir uygulama olması bu durumu açıklayabilir. Gönüllerde yaşamayı hedefleyen, ölümü önemsemeyen, "*Ölen hayvan-durur âşıklar ölmez*" diyerek ölümsüzlüğünü ilan eden bir sûfiye mezar aramak da beyhûde bir uğraştır.

Yunus Emre'nin evlenip evlenmediğini, çocuklarının olup olmadığına dair de açık belgeler yoktur. Bir şiirinde geçen "*Bunda dahı verdin bize oğul u kız çift ü helâl*" ifadelerinden onun evlendiği ve oğullarının, kızlarının olduğu sonucu çıkarılabilir.

Yunus Emre'nin Tahsili

Eski kaynaklarda Yunus Emre'nin ümmiliğinden söz edilmektedir. Aşık Çelebi, Yunus'un "Tanrı Mektebi"nde ders okuduğu ifade eder. Bektaşî geleneğinde Yunus ümmî kabul edilir. Ancak Fuat Köprülü'ye göre Yunus'un ümmiliği doğru değildir. Çünkü Yunus devrinin ilim ve felsefi sistemlerinin şiirlerinde yer aldığına dair işaretler bulunduğunu söylemektedir. A. Gölpınarlı ise Yunus'un Sâ'dî'i Şîrâzî'den ve Mevlânâ'yı Celâleddîn-i Rûmî'den tercüme yapacak kadar Farsça bildiğini kaydeder. F. K. Timurtaş'a göre de Yunus ümmî değildir ve büyük bir ihtimalle Konya'da eğitim almıştır.

Yunus şiirlerinde kendi tahsili hakkında verdiği bilgilerde de farklılıklar vardır. Bazı beyitlerine bakarak ümmülüğü iddia edilebilir.

"Ne elif okudum ne cim varlıktandır kelecim (sözüm)

Bilmeye yüz bin müneccim tâliim ne yıldızdan gelir

Yerde gökte bu aşk ile aşktan gelir bu söz dile

Bîçâre Yunus ne bile ne kara okudu ne ak."

Başka bir şiirinde ise gönlünde “İlm-i usûl” (tefsir, hadis, fıkıh, kelâm) sevdası olup zâhirî bilgi peşinde koştuğunu söyler. Onun ilmi ilhâm-i rabbânî ile elde ettiği ilâhî aşk ve ahlâktan ibarettir. Bu da ancak bir mürşid-i kâmilden öğrenilebilir. Yunus ve onu takip eden pek çok sûfi şair yaşadığı çağın kültürünü şifahen almıştır. Dolayısıyla Yunus da tahsilini yetiştirdiği tekke ve çevre içinde düşünmek gerekir. Şiirlerinde kendisi hakkında sık sık kullandığı ümmî sıfatı da “gelenekten gelen saf bilgiye sahip olan” anlamındadır.

Yunus Emre'nin Mürşidi ve Tarikatı

Yunus Emre'nin mürşidi Tapduk Emre'dir. Ancak tarikatı kesin olarak belli değildir. Bu konuda da değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım araştırmacılar Yunus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlarken, onun Nakşî, Halvetî, Mevlevî olduğunu veya Kadirîliğe mensup bulunduğunu söylemiştir. Bunların içinde üzerinde en fazla durulan tarikatlar Mevlevîlik'le Bektaşîlik'tir.

Yunus, divanında tarikat silsilesini Tapduk Emre, Barak Baba ve Sarı Saltuk şeklinde kaydetmiştir. Saltuknâme'de Tapduk Emre'nin Sarı Saltuk ve Yunus Emre ile görüştüğü belirtilir. Ancak gerek Barak Baba'nın gerekse Sarı Saltuk'un gerçek kimlikleri ve tarikatları da bilinmemektedir. Vilâyetnâme'de Barak, Hacı Bektâş-ı Velî'nin halifesi diye gösterilmektedir. İbn Battûta'nın eserinde, Sarı Saltuk'un şeriata aykırı bazı fikirlerinin olduğuna dair rivayetler yer almaktadır.

Yunus Emre'nin divanında on iki imamın adının hiç geçmemesi onun Sünnîliğini gösterebilir. Yunus Emre'nin eserlerinde Hacı Bektâş-ı Velî'nin adı hiç geçmez. Ancak Yunus'un din ve tasavvuf anlayışı ile Hacı Bektâş-ı Velî'nin Makalât'ındaki ve daha sonraki Bektaşî tarikatındaki anlayış arasında önemli paralellikler vardır. Hacı Bektâş-ı Velî'nin anlayışının da önemli ölçüde Ahmed Yesevî'nin anlayışına dayandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle Yunus'un da bu kaynağa bağlanmasının mümkün olduğu düşünülebilir.

Yunus Emrenin Şiirlerinin Şerhleri ve Üslûbu

Yunus Emre, Eski Anadolu Türkçesi'nin oluşumunda çok önemli rol oynayan ilk Türk şairidir. Onun kullandığı kelimeler ve ifade kalıpları, bunlara yüklediği anlamlar ve mecazlar Türkçe'nin edebî bir dil haline gelmesi yolunda büyük bir merhaledir. Esasen Yunus'u diğer mutasavvıf şairlerden ayıran özelliği de budur.

Süleyman Şeyhî, Yunus'tan sonra gelen şairlerin onun gibi şiir söylemeye muvaffak olamadıklarını kaydederken İsmail Hakkı Bursevî, "Şeyh Yunus bu lisanın hatmidir. Zira ondan sonra gelen erbâb-ı mezâkın her biri onun mezâkı üzerine gitmiş, nazımda onu taklit etmiştir" der. Yunus'tan önce sözlü bir edebiyat varsa da, Anadolu'da gelişen Batı Türkçesi'yle ilk ve en güzel şiirleri Yunus ortaya koymuş, şifahî birikimden yararlanarak dili sanatkârane bir üslûpla işleyip Türkçe'de bir tasavvuf dili oluşturmuştur.

Yunus'un sade dilinde yer alan, devrin Türkçe'sinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerden bazıları Türkçe fonetiğe uydurulmuştur. Ayrıca onun divanında günümüzde kullanılmayan (arkaik) birçok kelime mevcuttur. Şiirlerinde dönemin kültürünü yansıtan dinî terim ve kavramların yanında çok sayıda halk söyleyişi ve deyim de vardır. Yunus Emre'nin fikirleri Gülşehrî, Kaygusuz Abdal, Âşık Paşa ve Ahmed Fakih'ten farklı değildir. Ancak o, Türkçe'ye getirdiği değişik bir sesle ve kelimelere yüklediği anlamlarla onlardan ayrılır. İlâhilerinin asırlarca okunup günümüze ulaşmasının sebebi şiirlerine hâkim olan bu üslûptur.

Bir halk rivayetine göre Yunus 3000 şiir söylemiş, daha sonra Molla Kasım adlı bir zâhid bunları şeriata aykırı bularak 1000 tanesini yakmış, 1000 tanesini suya atmış, kalan 1000 şiiri okurken, "Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme/Seni sîgaya çeken bir Molla Kasım gelir" beytine rastlayınca pişman olup tövbe etmiş ve Yunus'un velîliğine inanmıştır. Bu inanişe göre yakılan şiirler gökte melekler, suya atılanlar balıklar, kalan şiirler de insanlar tarafından okunmaktadır.

Yunus'un şiirleri semâî ve gazel tarzında kaleme alınmıştır. Onun 417 şiirinden 138'i aruz, diğerleri hece vezniyle yazılmıştır. İlâhi, nefes veya nutuk başlıkları altında kaydedilen şiirleri farklı birer edebî tür değildir. İlâhi, nefes ve nutuk, mutasavvıf şairlerin hak ve hakikatten söyledikleri kelâmlardır. Varlıkların her zerresinde Tanrı'yı arayışını coşkun bir şekilde dile getirmiştir. Yunus bu duygu ve bilgiyle olgunlaşıp derinleşen, bazen coşkun bazense rind ve her haliyle cana yakın görünümde bir dervîştir. Yunus, düşünüş ve inanışlarını büyük bir sadelik ve kolaylıkla şiirleştirmeye muvaffak olmuştur. İslami taassubun, üzerinde durmaktan çekindiği birçok mesele ile "cennet, cehennem, sırat" ve benzeri gibi kavramlar, onun en zeki ve en hür düşüncelerine mevzu olmuştur. Derviş geçinenleri ve devlet adamlarını en acımasız şekilde yermiştir. Şiirlerini sehl-i mümteni (özlü söz söyleme sanatı) denilen her dilin söyleyemeyeceği bir açıklık ve kolaylıkla terennüm etmiştir.

Onun şiirleri, hem içeriği hem biçimi hem de dili itibarıyla musiki ile bütünleşecek özellikteydi. Yunus Emre'nin şiirleri güfte olarak hemen besteleriyle buluştu. Bir ermiş olarak kabul edilip sevilen Yunus Emre'nin ilahilerinin yer aldığı risaleler, kutsal kabul edildi. Yunus kitapları da tıpkı kutsal kitap gibi deri, kumaş gibi mahfazalar içinde korundu. Söz olarak ses olarak nesilden nesile aktarıldı. Kandiller, bayramlar, Cuma geceleri, ramazanlar, teravihler, ölümler, doğumlarda bu ilahiler söylendi. Yahya Kemal'in bir yazısında da belirttiği gibi çocuklar okula başlarken yapılan âmin alaylarında ilk onun ilahilerini duydular. Tarikat ayinlerinde onun ilahileri okundu. Hiçbir tarikat onu kabullenmekte ve benimsemekte bir sıkıntı çekmedi. Halvetî, Nakşî, Kadirî, Rufaî tarikatlarının yanı sıra Alevî erkanlarında, Bektaşî meydanlarında yine o vardı. Onun ilahileriyle Türk musîkisi önemli eserler kazandı. Yunus Emre şiirlerinin bestelenmesi sadece dinî musiki ile sınırlı kalmadı. Bu şiirlerin Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, pop ve rock tarzında bile besteleri yapıldı. Hatta Yunus Emre ilk Türk oratoryosunun da konusu oldu. Ahmet Adnan Saygun tarafından 1942'de, "Yunus Emre Oratoryosu" bestelendi ve geniş bir ilgiye mazhar oldu. Zekai Dede'den Sadettin Kaynak'a, Muzaffer Ozak'tan Ahmet Hatipoğlu'na, Abdullah Dede'den Fehmi Tokay'a, Cüneyd Kosal'dan Selahattin İçli'ye, Hacı Faik Bey'den Bekir Sıdkı Sezgin'e, Rifat Bey'den Etem Üngör'e kadar onlarca bestekâr onun şiirlerini besteledi.

Yunus Emre'nin Düşünceleri

Yunus Emre, Türk düşünüş edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Onun uzun, devamlı hayat tecrübeleri varlık, yokluk, aşk ve Allah hakkında hummalı zihin yoruşları vardır. Yoksulu zenginden, kâfiri Müslümandan ayırmaksızın, Allah'ın eseri olan bütün insanlara karşı, onlarda Tanrı'dan yankılar bulan, engin bir sevgiyle doludur. Onun, vatan edindiği topraklar üzerinde asıl vatanından bir ömür boyu uzak kalmış bir insan üzüntüsüyle duyduğu gariplikler, kimsesizlikler vardır, özlediği vatan, Tanrı diyarıdır ve Yunus durmaksızın iç ve kafa hareketleriyle olgunlaşıp derinleşen, rind ve coşkun bir derviş hayatını, hep bu anavatana doğru, maddî, manevî yürüyüşlerle geçirmiştir.

TDV'nin İslam Ansiklopedisinde Yunus'un düşünceleri hakkında şunlar ifade edilmiştir:

“Türk tasavvuf edebiyatı sahasında kendine has bir tarzın kurucusu olan Yunus Emre, Ahmed Yesevî ile başlayan tekke şiiri geleneğine özgün bir söyleyişle Anadolu’da yeniden ortaya koymuş ve Rumeli coğrafyasında gelişen tasavvuf edebiyatı ondan büyük ölçüde etkilenmiştir. Yunus tasavvufî düşünceyi derinden kavrayıp yaşamış, ilâhilerinde samimiyeti, heyecan ve aşkıyla derinlikli, akıcı bir üslûba ulaşmış, bütün insanlığı ilâhî aşka, kardeşliğe, merhamet ve şefkate davet etmiş, insan olmanın, kendini bilmenin, Cenâb-ı Hakk’a ulaşmanın şartlarını ve yollarını anlatmıştır. Onu panteist, mistik veya hümanist kabul etmek yahut bu düşüncelerin temsilcilerine yakın görmek isabetli değildir. Her şeyden önce Yunus’un tasavvuf anlayışı Kur’an ve Sünnet’e, kendisinden önce yaşayan mutasavvıfların düşüncelerine ve tecrübelerine dayanır. Gerçekte Yunus’un sevgi temeli üzerine kurulu düşünce dünyası insanı sevme noktasında kalmayıp Allah sevgisine uzanır. Ondaki sevgi kademe kademe zerreden küreye bütün varlığı içine alan ilâhî bir sevgiye dönüşür. Şiirlerinde çevresinden, tabiattan, insanî değerlerden bazı örnekler verse de Yunus hiçbir zaman maddî unsurları amaç edinmemiştir. Her şeyin özünde mevcut mutlak varlık olunca varlıklara ve insana verilen değer de Allah için olmaktadır. Onun tarif ettiği insan Hz. Peygamber (sav)’in şahsında temsil edilen “insân-ı kâmil”dir. Bu insan yaratılış gayesi olan ilâhî ahlâka ulaşmış, üstün özelliklerle donanmıştır. Yunus’a göre ahlâk, insana yakışmayan davranışları terkedip ilâhî yaratılıştaki asla (fitrat-ı asliyye) yönelmektir. Ahlâkî olmayan davranışlar Yunus’un dilinde hayvanî nefse ait “yaramaz” kelimesiyle ifade edilir. Yaramaz davranışların yararlı hale dönüştürülmesi insân-ı kâmil olmanın esasıdır. Kâmil insan aşk ile Allah’a ulaşmış, ilâhî ahlâkla ahlâklanmıştır. Yunus’un tanımını yaptığı ikinci insan tipi iyi ile kötü, güzel ile çirkin gibi ikilikler arasında bocalayan sûfî veya gerçek sevgiyi bilmeyen âşık tipidir. Böyle kişilerin davranışları dramatiktir. Yunus Emre insân-ı kâmilin üstün özelliklerini sayarak insanların bu mertebeye ulaşmasını ister ve onları aşka, ilâhî fakra ve tevhide davet eder. Bunun için izlenecek yol bellidir: Tapduk Emre’nin izinden yürümek ve onun mânevî şahsında temsil ettiği Muhammedî ahlâkın rengine boyanıp benlikten geçmek, “fenâ fillâh”a ulaşmak. Ancak mâna yolu nefs-i emmâresine yenik düşen insanlara kapalıdır. Yunus bu kişiler için, “*Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır*”; “*Aşkı olmayan gönül misâl-i taşa benzer*”; “*Bu hayale aldanan otlar davara benzer*” der.

Yunus tevhid ehli bir mutasavvıftır. Ona göre varlık tektir, mutlak varlık Allah’tır. Eşya Hakk’ın esmâ, ef’âl ve sıfatlarının tecellisidir. Eşyanın kendine ait müstakil

bir varlığı yoktur. Varlıklara bağımsız bir vücut nisbet etmek insanı şirke götürür. Bu sebeple, “*Benden benliğim gitti hep mülkümü dost tuttu*” der. Ledün ilmi insanın benliğinden sıyrılıp kurtulmasıyla başlar. İnsanı insan yapan öz yaratılışındaki aşk cevheridir. Aşk var olmanın sebebidir; kulun eksiklerini tamamlayan, onu Hakk’a lââyık kılan bir cevherdir. Yunus kesrette vahdet idraki içinde yaşamış bir erendir. Düşüncelerini yorumlarken onun Kur’an ve Sünnet’e bağlılığını göz ardı etmemek gerekir. Lâmiî Çelebi, “Yûnus’un şiiri baştan başa tevhid sırlarıyla dolu remizlerdir” der. Âşık Çelebi onu, “Yunus irfan mektebinde okuyan bir ârif, sözü hâle dönüştüren bir Allah dostu ve sır sahiplerinin sırlarını açıklayan bir dilin sahibidir” sözleriyle tanıtır. Süleyman Şeyhî de Türkçe ibarelerle gazel ve ilâhi tarzında pek çok tasavvufî sırrı açıkladığını söyler. Yunus’un divanında âyet ve hadislerden, klasik dönem mutasavvıflarından ve halk kahramanlarından pek çok alıntı vardır. Onun şiirlerinde sosyal olayların ve mahallî hayatın izlerini görmek mümkündür. Yunus’un sanatı tefekkürünü, tefekkürü sanatını örtmez. Düşünceleri şiirin sınırlı yapısı içinde kaybolup gitmez. Şiirlerindeki öğreticilik insana bıkkınlık vermez. Çeşitli aşk halleriyle hallenen Yunus’un şairliğini ispat etmek gibi bir düşüncesi de yoktur; zira Hakk sırrının peşindedir, sabırla aradığını bulmuş ve “*Hakk’tan gelen şerbeti içmiştir.*”

İslâm inanışının, üzerinde durmaktan çekindiği birçok problem, Yunus’un serbest ve zeki düşüncelerine konu olmuştur. Şair, duyup düşündüklerini, XIII. yüzyıl Türkçesiyle, her dilin söyleyemeyeceği bir kolaylıkla terennüm etmiştir. Tanrısını güllerde koklayan bir insan hazzı ile söylediği mısralar, Allah’a karşı sevgi dolu bir inanışın,

Salınur Tûbâ dalları

Kur’an okur hem dilleri

Cennet bâğının gülleri

Kokar Allah deyü deyü

gibi sade, basit fakat söylenilmesi güç mısralardır. Varlıkların her zerresinde Tanrı’yı aramakla oyalanan şair, bir ağaç karşısında:

Altundandır direkleri

Gümüştendir yaprakları

Uzandıkça budakları

Biter Allah deyü deyü

gibi şiirlerini bu heyecanla söylemiştir. Bu arada sevgilisine varamamak endişesi, bütün Tanrı âşıkları gibi, zaman zaman Yunus'un da gönlünü acıtmıştır:

Murâdîma, maksûduma ermezsem

Hayf bana, yazık bana, vah bana

Kadir Mevlâm cemâlini görmezsem

Hayf bana, yazık bana, vah bana

gibi kullandığı güzel Türkçesi ile feryat edişi bundandır. Tanrısından uzak kaldıkça, kalabalıklar içinde dahi kimsesiz olan insanın sonsuz garipliğini şiir dolu bir Türkçe söyleyiş haline getirmek için, Yunus'un şöyle bir düşüncesi yeter:

Acep şu yerde var m'ola,

Şöyle garip bencileyin,

Bağrı başlı, gözü yaşlı,

Şöyle garip bencileyin.

Bir garip ölmüş diyeler,

Üç günden sonra duyalar,

Soğuk su ile yuyalar,

Şöyle garip bencileyin.

Yunus Emre'nin

Bâd-ı sabâya sorsunlar

Cânan illeri kandedür

Görenler haber versinler

Cânan illeri kandedür"

diye, diyar diyar aradığı Tanrı'yı bir gün kendi içinde bulunca:

Canlar canını buldum

Ballar balını buldum

Bu canım yağma olsun

Kovanım yağma olsun

diyerek, nasıl coşkun bir şevki dile getirdiğini biliyoruz.

Yunus'un şiirlerinde tasavvufun söylenmesi güç fikir ve heyecanları, berrak bir su içindeymiş gibi, hemen görülür. Yunus bu şiirleri, eskiden öğrendiği bazı unutulmaz şiirleri hatırlıyor, onları tekrarlıyormuşçasına kolay söylemiştir.

Yunus'un şiirlerinde İslâmî bir duyuş ve düşünüş sistemi olan tasavvuf felsefesi, Yakın Doğu Medeniyetinin ilhamıdır. Fakat, geri kalan her şey, dil, vezin, nazım şekli ve eşsiz bir Türkçe ile söyleyiş, hemen tamamen millîdir. Bunun içindir ki Yunus, yedi yüz yıldan beri gittikçe artan bir ilgiyle, bütün Türk halkı tarafından sevilmiş, okunmuş, taklit olunmuş, şiirleri bestelenmiştir.

Yunus Emre'nin Eserleri

• Divan

Yunus Emre'nin ilk önemli eseri Divan'ıdır. Yunus Emre'nin Divan'ı, çoğunun Türk insanın dilinde yüzyıllardır ilahi formunda söylenegelen şiirlerden oluşuyor. Kütüphanelerde Divan'ın 40'tan fazla nüshası bulunuyor ve farklı yazmalara göre Divan'daki şiir sayısı değişiyor.

Yunus Emre, Anadolu sahasında divan sahibi ilk sanatçı olarak değerlendirilmektedir. Divan'ında kullandığı dilden hareketle Oğuz dilinin en yetkin isimlerinden biri olarak kabul görmüştür. Yunus Emre Divanı'nda 400 civarında şiir mevcuttur. Yunus Emre Divanı'nda hece ve aruz ölçüsü birlikte kullanılmıştır. İlahilerin çoğu dörtlük yapısına sahiptir. Divan'ın içerisinde gazel ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış şiirler de vardır.

Onun ölmez eseri, büyük bir aşk ve düşünüş ve coşkuyla söylediği şiirlerini bir araya toplayan Divan'ıdır. Yunus Divanı'nda aruz vezniyle ve gazel şeklinde söylenmiş şiirler de vardır, fakat şair ilâhilerinin çoğunu ve en güzellerini hece ve dörtlüklerle söylemiştir.

Yunus'un ilâhileri daha söylenip yazıldığı tarihten itibaren dilden dile dolaşmaya, ezberlenip okunmaya başlanmış, XIV. yüzyıldan itibaren abdalân-ı Rûm vasıtasıyla Osmanlı fetihlerine paralel şekilde bütün Türk-İslâm coğrafyasına yayılmıştır. Akıncı ocaklarında ve zâviyelerde besteli Yunus ilâhilerinin okunduğu

tahmin edilmektedir. Günümüzde Anadolu'dan Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada Müslüman Türk kültürünün izlerinin sürmesinde Yunus'un ilâhilerinin büyük etkisi vardır. Bunlar aynı zamanda asırlardan beri Anadolu'da ve Rumeli'de faaliyet gösteren tarikatların ortak düşüncesi ve sesi haline gelmiştir.

Yunus Emre Divanı'nın birçok yazma nüshası vardır. Fakat bu divandaki bütün şiirlerin Yunus'un olduğu söylenemez. Bu divana, Yunus tarzında söylenen daha sonraki şairlerin şiirleri de karışmıştır. Eski harflerle taş basması nüshaları bulunan Yunus divanını önce Burhan Toprak, sonra Abdülbâki Gölpınarlı yeni harflerle yayımlamışlardır. Bu divanın daha güzel ve ciddi bir basımına yine de ihtiyaç vardır. Yunus Emre hakkında şimdiye kadar yapılan incelemelerin en güzeli, Fuat Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar isimli eseridir.

● Risaletü'n Nushiyye

Yunus Emre'nin ikinci önemli eseri Risaletü'n Nushiyye (Nasihatlar Kitabı)'dır. Risâletü'n-Nushiyye 707 (1307) yılında mesnevi şeklinde yazılmış 600 beyitlik bir risâle olup Yunus'un seyrüsülûk ehline öğütlerini içerir. Risâle "fâilâtün fâilâtün fâilün" vezniyle yazılmış on üç beyitlik bir nazımla başlar ve kısa mensur bir bölümle devam eder. Asıl mesnevi "mefâilün mefâilün feülün" vezindedir. Risâletü'n-nushiyye, Yunus'un ilâhilerine nisbetle daha az şiir özelliğine sahip bir eserdir ve Anadolu sahasında yazılmış tasavvufî muhtevalı ilk özgün nasihatnâmelerden biridir. Eserin Latin harfleriyle çeşitli neşirleri yapılmıştır.

Risaletü'n Nushiyye sırasıyla şu üç bölümden oluşur: Dasitan-ı Ruh ve Akıl, Dasitan-ı Kanaat, Dasitan-ı Gadab.

Rishâletü'n Nushiyye, evrensel insanlık değerlerinin İslami bir süzgeçten geçirilerek verildiği küçük bir mesnevidir. Bu eserde devrin sosyal yaşantısına uygun olarak akıl, iman, öfke, cimrilik gibi kavramların bir savaş manzarası içinde verildiği söylenir.

Risâletü'n Nushiyye eserinin bölümlerinde kötü huylar ve davranışlar karşısında iyi huy ve davranışların işlendiğini görülmektedir. Bu kitaptaki bölüm başlıklarını şu şekilde ifade edebiliriz: "Nefis (açgözlülük) ve ruh (gönül zenginliği)", "kendini beğenme ve alçakgönüllülük", "öfke ve sabır, "kıskançlık-cimrilik ve cömertlik" ve "dedikodu-iftira ve doğruluk."

Yunus Emre'nin Şiirlerinden Bazı Örnekler

● Başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere, bazı sufilerin manevi alemde cenneti gezdikleri bilinmektedir. Yunus'un da manevi alemde cennette gezdiğini ve gördüklerini aşağıdaki şiirle tasvir ettiği anlaşılmaktadır.

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyu deyu

Çıkmış islam bülbülleri

Öter Allah deyu deyu

Aydan aydıdır yüzleri

Şekerden tatlı sozleri

Cennette huri kızları

Gezer Allah deyu deyu

Yunus Emre var yarına

Koma bugünü yarına

Yarin Hakk'ın divanına

Çıkam Allah deyu deyu

● Yunus, ilmin ne olduğunu aşağıdaki şiirinde anlatmaktadır. İlim elde etmenin amacı, Allah Teâlâ'yı bilmek olduğunu söylemektedir. Hakk'ı bilmeden yapılan ibadetlerin fazla işe yaramayacağını ifade etmektedir. Ne kadar zahiri ibadet yapılırsa yapılsın hepsinden üstün olan Allah'ın Gönül Bahçesine girmek olduğunu bildirmektedir. Bu Gönül Bahçesine giriş, ancak bir kâmil-i mürşid'in eliyle tasavvuf eğitimi almakla mümkündür. Bu husus, "Üç Güzellik: İman, İlim, Tasavvuf" sloganımızda ifade edilmektedir.

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır

*Okumaktan murat ne
Kişi Hak'kı bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru emektir*

*Okudum bildim deme
Çok taat kıldım deme
Eğer Hak bilmez isen
Abes yere yelmektir*

*Dört kitabın ma'nisi
Bellidir bir elifte
Sen elifi bilmezsin
Bu nice okumaktır*

*Yiğirmi dokuz hece
Okursun uçtan uca
Sen elif dersin hoca
Ma'nisi ne demektir*

*Yunus Emre der hoca
Gerekse bin var hacca
Hepisinden iyice
Bir gönüle girmektir*

• Yunus, dünya hayatında Müslümanların garip olduklarını aşağıdaki şiirinde anlatmaktadır. İnsanın dünya hayatında gurbette olduğu, Yaratanından ayrı düştüğü, bu nedenle dertli olduğu ifade edilmektedir. Çünkü kendisinin Hakk'tan ayrı oluşunu hiçbir şey teselli edememektedir. Bu nedenle kendisini gül bahçelerinde dolaşarak ağlayan bülbüle benzetmektedir.

Sen burda garip mi geldin

Niçin ağlarsın bülbül hey

Yorulup iz mi yanıldın

Niçin ağlarsın bülbül hey

Karlı dağlardan mı aştın

Derin ırmaklar mı geçtin

Yârinden ayrı mı düştün

Niçin ağlarsın bülbül hey

Hey, ne yavuz inilersin

Benim derdim yenilersin

Dostu görmek mi dilersin

Niçin ağlarsın bülbül hey

Kal'alı şehir mi yıkıldı

Ya nam-u arın mi kaldı

Gurbette yârin mi kaldı

Niçin ağlarsın bülbül hey

Gulistanlarda yaylarsın

Taze gülleri yeğlersin

Yavlak zarılık eylersin

Niçin ağlarsın bülbül hey

Uykudan gözüm uyandı

Uyandı kana boyandı

Yandı sol yüreğim yandı

Niçin ağlarsın bülbül hey

N'oldu Şu Yunus'a n'oldu

AŞkın deryasına daldı

Yine baharistan oldu

Niçin ağlarsın bülbül hey

• Yunus'a göre dünya hayatının amacı Dost'a, yani Yüce Allah'a gitmektir. Bunun için "lmeden önce l" ile ifade edilen, her Şeyden vazgeçip yalnız Allah'a yönelmeyi arzulamaktadır. Bu aslında bütün sufilerin asıl hedefidir. Peygamberimiz (sav) de hadislerinde Müslümanlara bu hedefi amalamalarını vurgulamaktadır.

Bir karardan durmayalım

Gel gidelim dosta gönül

Hasretinden yanmayalım

Gel gidelim dosta gönül

Kılavuz ol gönül bana

Gel gidelim yardan yana

Canım kurbandır canana

Gel gidelim dosta gönül

*Kara haberin almadan
Can bedenden ayrılmadan
Azrail bizi bulmadan
Gel gidelim dosta gönül*

*Gerçek murada varalım
Yârin hatırın soralım
Yunus Emre'yi alalım
Gel gidelim dosta gönül*

• Yunus aşağıdaki şiirinde, Peygamberimize (sav) olan aşkını ifade etmektedir. Onu özlediğini, yüzünü görmek istediğini, gönlünün onu arzuladığını ifade etmektedir.

*Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hakk nasip eylese görsem yüzünü
Ey sevdiğim gönül arzular seni*

*Yitirdim o dostu bilmem ne yanda
Sevgisi gönülde muhabbet canda
Yarın mahşer günü ulu divanda
Ey sevdiğim gönül arzular seni*

*Yunus senin methin eder dillerde
Sevilirsin bütün bu gönüllerde
Ağlayı ağlayı gurbet ellerde
Ey sevdiğim gönül arzular seni*

• Yunus aşağıdaki şiirinde aşkın ne olduğunu anlatmaktadır. Ona göre aşk kıymetli ve hürmetli bir şeydir. Aşkla insan hem cefaya hem de sefaya kavuşur. Bu aşk öyle bir güçtür ki dağa düşse onu kl eder, gönüllere düşse Hakk'a giden yolu sağlar, sultan olanların saltanatlarından vazgeçirip bir kul hale getirir. Aşkın kuvveti denizlere düşse onu kaynatır, kayalara düşse dile getirip söyletir. Akıllar aşkla şaşar, deryalara düşer, ciğerler aşk ile yanar. Yunus aşk derdiyle Dost'a gidince onu yedirip içereceğini söyleyerek, aşkın lezzetli bir şey olduğunu ifade etmektedir.

İşitin ey yarenler,

Kıymetli nesnedir aşk.

Değmelere bitinmez,

Hrmetli nesnedir aşk.

Hem cefadır hem saf

Hamza'yı attı Kaf'a.

Aşk iledir Mustafa,

Devletli nesnedir aşk.

Dağa düşer kl eyler,

Gönüllere yol eyler,

Sultanları kul eyler,

Hikmetli nesnedir aşk.

Kime kim vurdu ok?

Gussa ile kaygu yok.

Feryad ile hı çok,

Firkatli nesnedir aşk.

*Denizleri kaynatır,
Mevce gelir oynatır.
Kayaları söyletir,
Kuvvetli nesnedir aşk.*

*Akılları şaşırır,
Deryalara düşürür.
Nice ciğer pişirir,
Key odlu nesnedir aşk.*

*Miskin Yunus n'eylesin?
Derdin kime söylesin?
Varsın dostu toylasın,
Lezzetli nesnedir aşk.*

• Yunus aşağıdaki şiirinde Hakk aşkının kendisini deli, divane ettiğini yazmaktadır. Yunus aşkın etkisiyle yeller gibi esmekte, seller gibi akmakta, sular gibi çaglamakta, ciğerini dağlamaktadır. Mecnun olarak yürüdüğünü, Dostu ancak rüyasında gördüğünü, uyanınca da üzgün olduğunu ifade eder. Kendisinin biçare olduğunu, Dost elinde avare olduğunu söyler. Yunus'u bu hâle getiren Allah aşkıdır.

*Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne deliyem ne divane
Gel gör beni aşk neyledi*

*Gah eserim yeller gibi
Gah tozarım yollar gibi*

*Gah akarım seller gibi
Gel gör beni aşk neyledi*

*Akar suların çağlarım
Dertli ciğerim dağlarım
Şeyhim anuban ağlarım
Gel gör beni aşk neyledi*

*Ya elim al kaldır beni
Ya vaslına erdir beni
Çok ağlattın güldür beni
Gel gör beni aşk neyledi*

*Ben yürürüm ilden ile
Şeyh anarım dilden dile
Gurbette halım kim bile
Gel gör beni aşk neyledi*

*Mecnun oluban yürürüm
O yâri düşte görürüm
Uyanıp melül olurum
Gel gör beni aşk neyledi*

*Miskin Yunus biçareyim
Baştan ayağa yareyim
Dost elinde avareyim
Gel gör beni aşk neyledi*

• Yunus aşağıdaki şiirinde ölümü anlatmaktadır. lme yakın insanın hasta olacağını, belinin bkleceğini, Azrail'in canını alınca damarlardaki kanın kuruyacağını, kefene sarılacağını, sala verilip namazının kılınacağını haber vermektedir. Bu işlerde hizmet edenlere de selm etmektedir. Dünyaya gelenin muhakkak öleceğini ifade eden Yunus, bunları söylerken gözleri yaş ile dolmaktadır. Ancak bu hali herkesin anlayamayacağını ifade ederken, yalnız bu hali anlayanlara selam etmektedir.

Bu dünyadan gider olduk

Kalanlara selam olsun

Bizim için hayır dua

Kılanlara selam olsun

Ecel bke belimizi

Syletmeye dilimizi

Hasta iken halimizi

Soranlara selam olsun

Tenim ortaya aıla

Yakasız gömlek biile

Bizi bir açan vech-ile

Yunanlara selam olsun

Azrail alır canımız

Kurur damarda kanımız

Yuyacağın kefenimiz

Saranlara selam olsun

Sala verile kasdimize

Gider olduk dostumuza

Namaz için üstümüze

Duranlara selam olsun

Dünyaya gelenler gider

Hergiz gelmez yola gider

Bizim halimizden haber

Soranlara selam olsun

Miskin Yunus söyler sözün

Yaş doldurmuş iki gözün

Bizi bilmeyen ne bilsin

Bilenlere selam olsun

Yorum ve Eleştirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#)

[Tasavvuf Sohbetleri](#)